

РОЛЬ МУЗЕЇВ У МЕМОРІАЛІЗАЦІЇ МІСЦЬ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У даній роботі розглянуто роль музеїв взагалі, як центрів соціокультурного середовища, та зокрема, як центрів меморіалізації пам'яті українського народу. Узагальнено основні характерні ознаки, музеїв «складної пам'яті» та наведено приклади їх функціонування закордоном. Оскільки, в Україні чимало територій, які зазнали російської агресії, а зараз звільнені та привертають увагу відвідувачів, то доцільним є участь місцевих музеїв у процесі меморіалізації пам'яті.

Ключові слова: музеї, меморіалізація, місця пам'яті, «складна історія», значення для майбутнього.

This work examines the role of museums in general as centers of the socio-cultural environment and as centers of memorialization of the memory of the Ukrainian people. The main characteristic features of museums of «complex memory» are summarized. Also some examples of their operation abroad are given. Since many territories in Ukraine has subjected to Russian aggression, they will liberated to attracting attention. It is appropriate for local museums to participate in the process of memorialization.

Keywords: museums, memorialization, sites of memory, «complex history», significance for the future.

У сучасному суспільстві музеї є необхідною складовою його соціокультурного простору, а розвиток музейної справи сприяє духовному збагаченню, підтримці гуманістичних цінностей та інтеграції національної спадщини в світову культуру. Музей, як специфічний та багатофункціональний соціокультурний механізм, спрямований на збереження історико-культурної спадщини, дослідження музейних пам'яток та здійснення науково-просвітницької діяльності, а також має важливу комунікативну функцію у взаємозв'язках з суспільством.

З кінця ХХ ст. класична роль музею змінилася. Так його універсальною моделлю вважається «відкритий музей», тобто культурно-освітній комплекс музейного типу, що виконує освітні, виховні та розважальні функції. Крім того, з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій з'явилися й сучасні способи взаємодії музею та суспільства, які спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості.

Поняття «меморіалізація» включає в себе два ключових напрямки, що пов'язані із місцями пам'яті: віднайдення забутих та створення нових місць пам'яті Українського народу. Так, до забутих місць пам'яті відносяться знищені та сплюндровані могили борців за незалежність України, необліковані захоронення жертв війни, політичних репресій і Голодомору; зруйновані в роки оку-

пацій пам'ятники й пам'ятні знаки на честь українських героїв. Створення нових місць пам'яті передбачає вшанування сучасних захисників України та видатних українців, і увічнення героїв минулого, пам'ять про яких знищувалась. Відповідно процесом створення нових місць пам'яті можна назвати: появу одиноких могил, секторів військових поховань, меморіальних кладовищ, спорудження пам'ятників, пам'ятних знаків [1].

Особливість функціонування сучасних музеїв пам'яті, так званих «музеїв діалогу» полягає в тому, що вони мають справу з «живою», «свіжою», «гарячою» історією, намагаючись уникати поспішності, ґлорифікації, неінклюзивності, та орієнтуючись на свою кінцеву мету – примирення й консолідацію суспільства [2].

Підходи, коли «складна історія» розглядається з різних позицій і переживається через індивідуальні історії та репрезентацію тих сторін, які досі не мали голосу, або через створення альтернативних наративів, набирають популярності. У таких середовищах музеї ставлять перед відвідувачами питання, на які не намагаються нав'язати однозначних відповідей, а натомість стимулюють до індивідуального сприйняття та оцінювання контроверсійних аспектів подій. Деякі музеї уникають наведення очевидних фактів та висновків через міжнародні політичні обставини, віддавши перевагу розмові з відвідувачами про глобальні цінності та проблеми, а не вказувати на конкретних винних у злочинах або ризикувати політично [3].

Прикладами таких підходів є музеї Лондона та Іпра. Так, Імперський військовий музей є одним з найвидатніших музеїв, присвячених військовій історії та діяльності Британської імперії, від середньовіччя до сучасності. У музеї представлена величезна колекція артефактів, від різноманітного військового обладнання до особистих речей військових та лідерів. Основна мета музею – це акцент на технологічних досягненнях, стратегіях та подвигах військових, вивчення військової історії й виховання патріотизму, а також вшанування тих, хто віддав своє життя на службі захисту країни та імперських інтересів. Музей на полях Фландрії також є символічним місцем, присвяченим подіям Першої світової війни. Його колекція та експозиції присвячені життю на фронті та в тилу, стражданню цивільного населення та вояків, а також наслідкам війни для суспільства і культури. Музей пропагує мир й толерантність, та розглядає минуле як урок для сучасних та майбутніх поколінь.

Узагальнення ролі та значення музеїв «складної історії» для розвитку суспільства дає змогу виділити наступні аспекти, що характерні для них:

- пам'ять та освіта, своїм функціонуванням вказані музеї допомагають зберегти пам'ять про події, які можуть бути болісними або контроверсійними, навіть якщо вони спричи-

няли страждання або були приховувані, а також вони відображають різні сторони історії та розглядають їх з різних позицій, допомагаючи глибше зрозуміти минуле;

- «відкриття голосів» або надання можливості для висловлення тим, чий голос раніше був пригнічений чи ігнорований (тобто, вони представляють альтернативні наративи, що доповнюють офіційну історію);
- стимулювання діалогу – адже музеї «складної історії» досить часто порушують непрості теми, чим стимулюють глибокі дискусії, допомагаючи суспільству розуміти події минулого;
- примирення та взаєморозуміння – даний аспект дозволяє в деякій мірі сприяти цим процесам, що у свою чергу, допомагає різним групам людей зрозуміти погляди та досвід інших;
- запобігання повторенню помилок, шляхом демонстрації наслідків конфліктів, неправдивих режимів та інших подій минулого музеї «складної історії» мають можливість допомогти суспільству уникнути повторення подібних подій у майбутньому.

Ураховуючи те, що багато територій, які зазнали російської агресії та звільнені, привертають значну увагу відвідувачів (бажають побачити місця трагедій й виявленого героїзму), створення музеїв «складної історії» та розширення дії існуючих є досить актуальним для «меморіалізація» місць пам'яті українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Меморіалізація. *Український інститут національної пам'яті*. URL : <http://surl.li/spkev>.
2. Форми меморіалізації визначних місць пам'яті. *Українська правда*. URL : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/11/18/162060/>.
3. Лисенко О., Нахманович В., Пастушенко Т. Міжнародна наукова конференція «Пам'ять Бабиного Яру і Голокосту: наукові та суспільно-політичні виміри» (до 80-х роковин початку розстрілів у Бабиному Яру). *Український історичний журнал*. 2021. №6. <http://surl.li/sqcri>.